

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ve ULUSAL GÜVENLİK*

Zeynep HAZAR**

ÖZET

Türk Hukukunda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sisteminde ve Amerikan Hukukunda ifade özgürlüğünün bir görünüş biçimi olan basın özgürlüğünü sınırlandırma nedenlerinden biri de ulusal güvenlidir. Bu sınırlandırma nedeni, hukukî bir kavram olmakla birlikte siyasi bir nitelik de arz eder. Siyasi niteliği genel olarak açık bir tanımının yapılmamış (veya yapılamamış) olmasından ve kapsamının her bir ülkenin siyasi koşullarına bağlı olarak değişmesinden ileri gelmektedir. Bu nedenle ulusal güvenlik kavramının içeriğinin kesin sınırları olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bu sınır genel olarak yargı organları tarafından belirlenmiştir. Bu makalede Türk Hukukunda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sisteminde ve Amerika Birleşik Devletleri'nde basın özgürlüğünü sınırlandıran bir neden olarak ulusal güvenlik, mahkeme kararları çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Basın, Basın Özgürlüğü, İfade Özgürlüğü, Ulusal Güvenlik, AİHS. m. 10.

FREEDOM OF PRESS and NATIONAL SECURITY

ABSTRACT

One of the restrictions of the freedom of press which is a form the freedom of expression in the Turkish Law, in the system of European Convention on Human Rights and in the American Law is national security. This restriction is a legal concept and in addition to this, it also presents a political nature. Its political nature results from the fact that generally a clear definition of the concept was not made (or could not be made) and the scope of the concept changes depending on the political conditions of each country. Therefore, it is very difficult to state that the scope of the national security has exact limits. This limitation is usually determined by judicial bodies. In this essay, the national security will be considered as a reason that restricts the freedom of press in the Turkish Law, in the system of European Convention on Human Rights and in the American Law within the framework of court decisions.

Keywords: Press, Freedom of Press, Freedom of Expression, National Security, ECHR article 10.

* Bu makale Raoul Wallenberg İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Enstitüsü(RWI)'nün 2012 yılında yapmış olduğu "Türkiye'de İnsan Hakları" konulu makale yarışmasında yüksek lisans alanında birinci olmuştur.

** Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku ABD, zeynep-hazar@gazi.edu.tr.

GİRİŞ

İnsanı tüm diğer varlıklardan ayıran, onu özel kılan düşünebiliyor olmasıdır. Bu nedenle düşünce özgürlüğü liberal demokrasilerin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Düşünce özgürlüğü özneyi yani düşünce sahibi kişiyi koruyan bir haktır. Hâlbuki gerçek bir demokraside kişiler kadar fikirlerin de korunması gerekir. Zira düşünce kişinin iç dünyasıyla ilgilidir ve gerçekten bir anlam ifade etmesi ancak onun dışa aksettirilmesi yani ifade edilmesi ile mümkündür. İfade bir kişinin duygu, düşünce ve bilgilerini dışa vurması, anlatmasıdır¹. Bu bakımdan şunu söylemek mümkündür ifade özgürlüğü esas itibarıyla düşünceyi ve düşüncenin dış dünyaya her türlü ifade edilmiş biçimini korur. Düşünce özgürlüğü kişinin kendi özel dünyası ile ilgili bir mesele iken ifade özgürlüğü fikirlerin serbestçe yayılması ilave değerini esas alır. Demokrasi tartışmasının odağında ifade özgürlüğünün yer almasının nedeni de budur².

Kişinin düşüncelerini ifade etmesi çeşitli biçimlerde gerçekleşebilir. Düşüncelerin yazıyla ifade edilmesi de bu biçimlerden biridir. Günümüzde düşüncelerin yazıyla ifadesinde en etkin şekilde kullanılan yol basındır. Zira basın bugün, yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü bir kuvvet olarak görülmektedir. Bu nitelendirme yerinde olmamakla birlikte³ basının kamuoyu üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. İfade özgürlüğünün özel bir biçimi olan basın özgürlüğünün öneminin bir sebebi de kamuoyu üzerindeki bu etkisidir. Çünkü basın özgürlüğü yalnızca kişilerin düşüncelerini serbestçe ifade edebilme özgürlüğünü içermez. Bunun yanında kişilere haber, düşünce ve bilgilere ulaşma hakkı da verir⁴. Kişilerin bilgilere ulaşmasında asıl muhatabı devlet kurumları olacağından, basın için devleti sınırlayan bir dördüncü kuvvet benzetmesi yapılması bu anlamda makul karşılanabilir. Zira basın halkın toplumsal sorunlar hakkında bilgi edinmesine, tartışmasına ve siyasal kararları denetlemesine ve etkilemesine aracı olmaktadır⁵.

Kuşkusuz her özgürlük gibi basın özgürlüğü de sınırsız bir özgürlük değildir ve hemen hemen tüm anayasalarda ve uluslararası sözleşmelerde basın özgürlüğünün hangi nedenlerle sınırlandırılabilceği düzenlenmektedir. Bu sınırlandırma nedenlerinden birisi de ulusal güvenliktir. Ulusal güvenlik hem Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde hem 1982 Anayasasında hem de

---

¹ Türkçe Sözlük, s. 1153.

² ERDOĞAN, s. 20-21.

³ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. KABOĞLU, İbrahim Ö., s. 519.

⁴ DÖNMEZER, s. 94.

⁵ BOZKURT-DOST, s. 58.

Amerikan Yüksek Mahkemesi kararlarında basın özgürlüğünü sınırlandıran bir neden olarak yer almakla birlikte, anlamı belirsiz olan bu kavramın yorumlanış biçimi Türkiye’de, Avrupa’da ve Amerika Birleşik Devletleri’nde oldukça farklıdır. Bu farklı yorum biçimlerini ele almak hangisinin daha doğru olduğunu saptamak açısından önem arz eder. Bu nedenle çalışmamızda öncelikle terminoloji sorununa değinilip, basın, basın özgürlüğü ve ulusal güvenliğin ne anlama geldiği anlatılacaktır Daha sonra ise ABD Anayasasındaki düzenlemeler ve ABD Yüksek Mahkemesi’nin ortaya koyduğu kriterler ele alınacaktır. Bunun ardından AİHM’nin ifade özgürlüğünün dolayısıyla basın özgürlüğünün ulusal güvenlik nedeniyle sınırlandırılmasında ortaya koyduğu kriterler anlatılacaktır. Son olarak da 1982 Anayasasında ve bazı diğer mevzuatta bir sınırlandırma nedeni olarak ulusal güvenliğin nasıl düzenlendiği, Anayasa Mahkemesi ve Danıştayın konuya yaklaşımı ele alınacaktır.

I. TERMİNOLOJİ

A. Basın Kavramı

Kitle iletişim araçları, birtakım kaynaklardan elde edilen bilgi ve haberlerin geniş halk topluluklarına yaygın olarak duyurulması amacıyla kullanılan araçlardır⁶. Bu araçlar gazete, dergi, kitap gibi basılı yayınlar; radyo ve televizyon, sinema filmleri, plak, ses ve görüntü bantları, ses ve görüntü diskleri, bilgisayar ve internet gibi iletişim sağlayan tüm araçlardır⁷. Modern sanayi toplumunda kitle iletişim araçları; halka yönetim ve siyaset hakkında bilgi aktarmak, yönetimi denetlemek, kriz anlarında kitleleri süratle uyarmak, kamuoyunun düşünce kanaat ve faaliyetlerini açıklamak gibi çok sayıda işlevi yerine getirir⁸. Kitle iletişim araçlarının en önemlilerinden biri de şüphesiz basındır. Basın, belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütününe ifade etmektedir⁹. Basın ayrıca modern demokrasilerde ifade özgürlüğünün en etkin şekilde kullanıldığı yollardan biridir. Basın kelimesi genel olarak yazılı basın, görsel basın ve işitsel basın olmak üzere kullanılsa da kanımızca bu ayırım isabetli değildir. Çünkü internet, televizyon, gazete gibi birçok kitle iletişim aracı görsel, işitsel ve yazılı olma niteliklerini aynı anda haiz olabilir¹⁰. Çalışmamızda basın kavramı yalnızca kitap, gazete, dergi, bildiri gibi basılan ve basılarak çoğaltılan kitle iletişim araçları için kullanılacaktır.

⁶ Türkçe Sözlük, s. 1451.

⁷ SALİHPAŞAOĞLU, s. 23.

⁸ SALİHPAŞAOĞLU, s. 15.

⁹ Türkçe Sözlük, s. 258.

¹⁰ SALİHPAŞAOĞLU, s. 23

B. Basın Özgürlüğü Kavramı

İfade özgürlüğü anayasal demokrasilerin ve demokratik düzenin temel taşlarından biridir. İfade özgürlüğü en geniş anlamıyla; bir düşünce, inanç, kanaat, tutum veya duygunun barışçı yoldan açığa vurulmasının serbest olmasıdır¹¹. İfade özgürlüğünün hizmet ettiği iki temel amaç vardır. İlk amaç insanın kendini entelektüel ve iletişimsel açıdan gerçekleştirmesini sağlamak, ikinci amaç ise toplumun demokratik olarak biçimlenmesini sağlamaktır¹². Bu nedendir ki ifade özgürlüğü yalnızca düşünceyi açıklayan aktif sùjeler için değil, bu düşünceye ulaşan pasif sùjeler için de önemlidir¹³. İfade özgürlüğünün önemli bir unsurunu oluşturan bilgi ve düşüncelerin pasif sùjelere ulaştırılması sırasında kullanılan farklı yöntemler, farklı özgürlük kategorilerini meydana getirmektedir¹⁴. Bilgi ve düşüncelerin, günümüzde en etkili kitle iletişim araçlarından biri olan basın yoluyla açıklanması hâlinde basın özgürlüğü söz konusu olmaktadır. Basının düşüncenin açıklanmasına ve yayılmasına sağladığı genişlik ve güç, genel nitelikteki ifade özgürlüğünün yanında basın özgürlüğü kavramının doğmasına yol açmıştır¹⁵.

Basın özgürlüğü genellikle haber, fikir ve düşünceleri, çoğaltıcı araçlarla, serbestçe açıklayabilmek özgürlüğü olarak tanımlanmıştır. Bu tarife göre basın özgürlüğü; haber, bilgi ve düşünceleri serbest olarak toplayıp, yorum ve eleştiri yaparak çoğaltabilmek ve bunları serbest olarak yayımlayıp dağıtabilmek haklarını içerir¹⁶. 5187 sayılı Basın Kanununun 3. maddesine göre ise “*Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma hakların içerir*”.

Basın aracılığıyla yapılan yayım düşüncelerin açıklanmasının özel bir türüdür; ancak bununla birlikte düşünceyi açıklama özgürlüğünden farklı bir özgürlük kategorisi oluşturur¹⁷. Nitekim 1982 Anayasasının 26. maddesinde düzenlenen düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün yanında, 28. maddede basın özgürlüğü ayrıca düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin birinci ve ikinci fıkrasına göre “*Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mâli teminat yatırma şartına bağlanamaz. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır*”.

---

¹¹ ERDOĞAN, s. 19.

¹² BEYDOĞAN, s. 22.

¹³ ÇANKAYA - BATUR YAMANER, s. 1.

¹⁴ SUNAY, s. 129.

¹⁵ SALİHPAŞAOĞLU, s. 25-26.

¹⁶ DÖNMEZER, s. 41.

¹⁷ SALİHPAŞAOĞLU, s. 26.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ise basın özgürlüğünü bağımsız bir özgürlük olarak kabul etmemiş, basın özgürlüğünü ifade özgürlüğünün kullanımı biçimlerinden biri olarak kabul etmiştir. Sözleşmenin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddesine göre, “*Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak düşünce özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir*”¹⁸. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ilk kez basın yoluyla düşünceyi açıklama ve haberleşme özgürlüğünün ihlaline Sunday Times davasında karar vermiştir. Bu davada AIHM bir ilaca ve bununla ilgili davalara ilişkin bir makalenin basın yoluyla yayımlanmasını engelleyen İngiliz Mahkemesi kararının 10. maddeyi ihlal ettiğine karar vermiştir¹⁹.

Amerika’da ilk olarak Virginia Devleti’nce kabul edilen 1776 tarihli Virginia İnsan Hakları Bildirisi’nin 12. maddesinde basın özgürlüğüne değinilmiştir. Buna göre basın özgürlüğü, özgürlüğü savunan en kuvvetli araçlardan biridir ve ancak baskıcı yönetimlerce sınırlandırılabilir²⁰. Amerika Birleşik Devletleri Anayasasında basın özgürlüğü ifade özgürlüğünden bağımsız olarak düzenlenmiştir. Amerikan Anayasasında yapılan Birinci Değişikliğe (First Amendment) göre, “*Kongre, dini bir kuruma ilişkin veya serbest ibadeti yasaklayan; ya da ifade özgürlüğünü, basın özgürlüğünü kısıtlayan; ya da halkın sükûnet içinde toplanma ve şikâyete neden olan bir halin düzeltilmesi için hükümetten talepte bulunma hakkını kısıtlayan herhangi bir yasa yapmayacaktır*”²¹. Son derece kısa ve özgürlüklerin sınırlandırılması ile ilgili hiçbir hüküm içermeyen bu değişiklik, Amerikan Yüksek Mahkemesinin içtihatlarıyla gerçek şeklini almıştır. Gerçekten de Yüksek Mahkeme verdiği kararlarla, Birinci Değişikliğin koruduğu özgürlüklerin ne anlama geldiğini, bu özgürlüklerin demokrasi bakımından taşıdığı anlamı detaylı ve zengin bir teorik temele oturtmaya çalışmaktadır²².

---

¹⁸ <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/CONVENTION_ENG_WEB.pdf> (Erişim, 24.03. 2012)

¹⁹ Case of Sunday Times v. The United Kingdom, application no. 6538/74.

²⁰ AKAD- DİNÇKOL (VURAL), s. 163-164.

²¹ <http://www.usconstitution.net/xconst_Am1.html> (Erişim, 24.03. 2012).

²² ARSLAN, s. 47.

C. Ulusal Güvenlik Kavramı

Ulusal(millî) güvenlik kelimesinin bilimsel bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Zira ulusal güvenlik doğa bilimlerindeki kavramlar anlamında “bilimsel” bir kavram değildir. Ulusal güvenlik sosyal bilimler alanında uzun süre üzerinde çalışılarak geliştirilmiş ve yerleşmiş bir kavram ya da zamanaşımı, sözleşme, tazminat gibi teknik anlamda hukukî bir kavram da değildir²³.

Ulusal güvenliğin “siyasî-hukukî” bir kavram olduğu düşünülebilir. Kavramın siyasî niteliği genel olarak açık bir tanımının yapılmamış(veya yapılamamış) olmasından ve kapsamının bir ülkenin siyasî koşullarına bağlı olarak değişmesinden ileri gelmektedir. Kavramın hukukî yönü ise uluslararası sözleşmelerde, anayasalarda ve kanunlarda yer almasından ortaya çıkmaktadır²⁴.

Güvenlik, sözlük anlamıyla “*Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet*”²⁵ demektir. Bu tanımdan hareketle güvenliğin biri fiziksel biri psikolojik olmak üzere iki boyutu olduğunu söylemek mümkündür. Tarih boyunca güvenliğin daha çok fiziksel boyutu üzerinde durulmuş ve ulusal sınırları başka devletlerin saldırı ve tehdidinden uzak tutmak, devletlerin güvenlik anlayışlarının en önemli unsuru olarak görülmüştür. Ulusal güvenlik ise ulus devletlerin güvenliklerini sağlamaya yönelik endişelerini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır²⁶. Bu kavram, özellikle II. Dünya Savaşı’na kadar siyasî ve askerî liderler tarafından retorik bir deyim olarak kullanılmıştır²⁷. Liderlerin bu tutumu güvenliğin daha çok psikolojik boyutunu ön plana çıkarmaya yöneliktir.

Ulusal güvenlik kavramının bilimsel anlamda ele alınmasındaki en büyük etken II. Dünya Savaşı sonrası özellikle ABD’nin, yönetim ve politika alanlarında ulusal güvenliğe ilişkin yapmış olduğu düzenlemelerdir. Savaş sonrası meydana gelen teknolojik gelişmeler ve geliştirilen yeni silahlar, ulusal güvenliğin tek yönlü düşünülemezliğini; savaş ve savunma sorunlarının siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlarla birlikte düşünülmesi gerektiğini ortaya

---

²³ AYBAY, s. 60.

²⁴ AYBAY, s. 60.

²⁵ Türkçe Sözlük, s. 1013.

²⁶ ERHAN, s. 78.

²⁷ AYBAY, s. 60.

çıkarmıştır. Ulusal güvenliğe ilişkin sorunlarda isabetli kararlar alınabilmesi için sorunun çok yönlü bir şekilde ele alınması gerekliliği, ülkelerin siyasî-idarî yapılarında değişikliğe yol açmış, yeni örgütlenme biçimleri ortaya çıkarmıştır²⁸. Ulusal güvenlik kavramına ve ulusal güvenliği sağlayacak idarî örgütlenmeye önem veren ilk ülke ABD olmuştur. ABD Anayasasının ulusal güvenliği ilgilendiren 4, 5 ve 14. Değişiklikleri ve Amerikan Yüksek Mahkemesinin bu Değişikliklere ilişkin verdiği kararlar tüm dünyada yankılar uyandırmıştır. 1947 yılında çıkarılan Ulusal Güvenlik Kanunu ve bu Kanuna göre kurulan Millî Güvenlik Konseyi, Türkiye de dâhil birçok ülkenin bu konudaki uygulamalarına örnek olmuştur²⁹.

Türk hukuk mevzuatında çok başarılı olmamakla birlikte ulusal güvenliğe ilişkin sadece bir tanım bulmak mümkündür. Millî Güvenlik Kurulu ve Millî Güvenlik Kurulu Sekreterliği Kanununun 2. maddesine göre, “*Millî güvenlik; devletin anayasal düzeninin, Millî varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasî, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması*”dır. Dış güvenliğin korunması, savaşta ya da barışta yabancı devletlerden gelecek tehditlere ve saldırılara karşı; iç güvenliğin korunması ise, Devlet tüzel kişiliğinin silahlı ayaklanmaya, terörizme ve ağır şiddet olaylarına karşı korunmasıdır. Millî Güvenlik Kurulu ve Millî Güvenlik Kurulu Sekreterliği Kanunundaki tanımdan hareketle şu tespiti yapmak mümkündür; ulusal güvenlik devletin toprak(ülke) bütünlüğünü de kapsayan bir kavramdır. Zira güvenliği azaltan her olgu, eylem ve davranış gibi toprak bütünlüğünü ihlâlê yönelik her hareket de ulusal güvenliğe aykırılık teşkil eder³⁰. Ulusal güvenlik ve kamu düzeni kavramı ise birbirinden farklı iki kavramdır. Ulusal güvenlik, kamu düzeni kavramına göre daha geniş ve çok yönlü bir kavramdır. Ulusal güvenlik ülkenin, halkın ve yerleşmiş düzenin devamını sağlayan üst düzeyde ve siyasal birtakım kararların alındığı, koşulların gerçekleştiği durumlarda ortaya çıkar. Kamu düzeni ise halkın günlük yaşantısının, güvenlik, sağlık ve sükûn içinde devam etmesi için alınan önlemlerin bütünüdür³¹. Yani kamu düzeninin değişmez anlamı belirli bir siyasî ve sosyal hukuk düzeninin düzensizliklere karşı korunmasıdır³².

---

²⁸ AYBAY, s. 60.

²⁹ AKGÜNER, s.5-6.

³⁰ ERHAN, s. 78.

³¹ AKGÜNER, s. 8.

³² SUNAY, s. 84.

II. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRI OLARAK ULUSAL GÜVENLİK

A. Genel Olarak

Toplum hayatında temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması kaçınılmazdır³³. Demokratik toplumlarda da bir temel hak ve özgürlüğün sınırlandırılması kabul edilebilir görülmüştür. Çünkü devletin ve toplumun var olabilmesini ve devamlılığını sağlamak için hürriyetleri sınırlamak kaçınılmaz bir zorunluluk teşkil eder³⁴. Hiçbir zaman, hiçbir toplumda sınırsız özgürlük diye bir şey olamayacağı, sınırsız özgürlüğün anarşi doğuracağı ve sonuçta özgürlükleri yok edeceği çok fazla açıklama gerektirmeyecek bir gerçektir³⁵. İnsan hakları düşüncesinin en önemli çıkmazlarından biri olarak ortaya çıkan bu sorun, günümüzde özgürlüklerle düzen arasında bir denge kurularak çözülmeye çalışılmaktadır³⁶.

İfade özgürlüğü bir toplumda korunması gereken tek değer değildir. Bu nedenle bu özgürlüğün toplumun huzuru, asayiş ve ulusal güvenlik gibi değerlerle çatışması hâlinde bir uzlaşmanın sağlanması gerekir³⁷. Bu uzlaşmanın sağlanması ve ulusal güvenliğin korunması amacıyla Birleşmiş Milletler Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve AİHS gibi önemli uluslararası sözleşmelerde ulusal güvenlik, ifade özgürlüğünü ve dolayısıyla basın özgürlüğünü sınırlayan bir neden olarak düzenlenmiştir³⁸.

Gerek 1982 Anayasasının 28. maddesi, gerek AİHS'nin 10. maddesi, gerekse AİHM ve Amerika Yüksek Mahkemesinin vermiş olduğu kararlar dikkate alındığında basın özgürlüğünün sınırları "*başkalarının şöhret ve haklarının korunması*", "*devletin ve toplumun korunması*", "*ahlâkın korunması*" olmak üzere üç kategori altında toplanabilir³⁹. Basın özgürlüğünün ulusal güvenlik nedeniyle sınırlandırılması devletin ve toplumun korunması kategorisi içerisindedir.

---

³³ GÖZLER, s. 134.

³⁴ KAPANİ, s. 228.

³⁵ KAPANİ, s.217.

³⁶ ÇEÇEN, s.38.

³⁷ ARSLAN, s. 29.

³⁸ Birleşmiş Milletler Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 12. maddesinin 3. fıkrasına göre, "*Yukarıda belirtilen haklar; bu Sözleşmede tanınan diğer haklara uygun olarak ulusal güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık veya genel ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli sebepler ile hukuken öngörülmüş sınırlamalar dışında hiç bir sınırlamaya tabi tutulamaz*"

³⁹ SALİHPAŞAOĞLU, s. 44.

B. Amerika Birleşik Devletleri'nde Basın Özgürlüğünün Sınırı Olarak Ulusal Güvenlik

İfade özgürlüğünün genel olarak dört farklı türde sınırlama hükmüne tâbi olduğu söylenebilir⁴⁰. İlk sınırlama şekli tüm hakları kapsayan genel bir sınırlandırma hükmünün anayasalarda yer almasıdır. Örneğin Kanada Anayasasında ifade özgürlüğünün sınırlandırılması bu şekildedir⁴¹. İkinci sınırlama şekli de 1982 Anayasasında 2001 yılındaki değişiklik sonrası benimsenen sınırlama şeklidir. Buna göre her bir özgürlüğün düzenlendiği maddede, bu özgürlüğün hangi durumlarda sınırlandırılacağı da belirtilmektedir. Üçüncü sınırlama şekli Alman Anayasasında olduğu gibi ifade özgürlüğünün düzenlendiği maddede, genel kanunlara atıf yapılarak son derece geniş bir sınırlandırmanın yapıldığı şekildedir⁴². Dördüncü sınırlama şekli ise Güney Afrika ve İran Anayasalarında olduğu gibi, ifade özgürlüğünün hem anayasada düzenlenmiş genel sınırlandırma nedenleri ile hem de söz konusu özgürlüğün düzenlendiği maddedeki özel sınırlandırma nedenleri ile sınırlandırılmasıdır⁴³.

ABD Anayasasında ise bu sınırlandırma şekillerinden hiçbirisi benimsenmemiştir. ABD Anayasasında yapılan Birinci Değişikliğe göre “*Kongre, dini bir kuruma ilişkin veya serbest ibadeti yasaklayan; ya da ifade özgürlüğünü, basın özgürlüğünü kısıtlayan; ya da halkın sükûnet içinde toplanma ve şikâyete neden olan bir halin düzeltilmesi için hükümetten talepte bulunma hakkını kısıtlayan herhangi bir yasa yapmayacaktır*”⁴⁴. Bu hükme göre ifade özgürlüğünün sınırlandırılması ancak Anayasayı yorumlama yetkisi olan Yüksek Mahkeme tarafından gerçekleştirilebilir. Yüksek Mahkeme bu sınırlandırmayı geliştirdiği bazı kriterler çerçevesinde yapmıştır.

⁴⁰ TRAGER- DONNA, s. 95'den aktaran KARAGÖZ, s. 82.

⁴¹ Constitution Act, 1982, md. 1, <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/Const/page-11.html#sc:7:s_1> (Erişim, 27.03. 2012).

⁴² Söz konusu maddenin birinci ve ikinci fıkrasına göre: “*Herkesin, düşüncesini söz, yazı ve resimle serbestçe açıklayıp yayma ve herkese açık olan kaynaklardan, hiçbir engel uğramadan, bilgi edinme hakkı vardır. Basın özgürlüğü ile radyo ve film aracılığıyla haber verme özgürlüğü güvence altındadır. Sansür uygulanamaz. Bu haklar, genel yasaların hükümleri, gençliğin korunması hakkındaki yasa hükümleri ve kişisel şeref hakları ile sınırlıdır.*” Federal Almanya Anayasası, s. 218, <<http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%20209-276.pdf>> (Erişim, 27.03. 2012).

⁴³ KARAGÖZ, s. 83.

⁴⁴ http://www.usconstitution.net/xconst_Am1.html (Erişim, 24.03. 2012).

Bu kriterlerden en önemlisi ilk defa, *Schenck v. United States*⁴⁵ davasında, Yargıç Holmes tarafından dile getirilen “*açık ve mevcut tehlike (clear and present danger)*”dir. Bu kritere göre, ifade özgürlüğü ile ilgili her davada bakılması gereken şey “*kelimelerin açık ve mevcut tehlike yaratacak şekilde kullanılıp kullanılmadığıdır*”⁴⁶. Burada tehlikenin muhatapları bireyler ve toplumdur. Diğer bir deyişle, eğer bir düşüncenin açıklanması bireyler ve toplum için açık ve mevcut bir tehlike yaratıyor ise bu düşüncenin açıklanması sınırlanabilir. Bireylere yönelik zarar hususunda çok fazla tartışma yoktur. Nitekim iftira ve hakaret hemen hemen tüm hukuk sistemlerinde yaptırıma bağlanmıştır. Ancak toplumun çıkarlarına yönelik açık ve mevcut tehlikenin tespit edilmesi bu kadar kolay değildir. Çünkü toplumun çıkarları mekâna, zamana ve koşullara bağlı olarak farklı yorumlanabilir⁴⁷. Genelde özgürlüklerin korunmasına yönelik bir kriter gibi düşünülen açık ve mevcut tehlike kriteri, ABD’de toplum çıkarları konusundaki yorum farklılıkları nedeniyle, bazen özgürlükleri genişletici bazen de daraltıcı şekilde uygulanmıştır.

I. Dünya Savaşı ile birlikte tüm dünya basını gibi Amerikan basını da sansür kanunları ile karşı karşıya gelmiştir. ABD’de girilen bu yeni dönemde grevcilere, anarşistlere ve komünistlere karşı katı bir tutum takılmaya başlamış, hoşgörü ışığının yerini sansür ve karanlık almıştır. 1917 yılında Espionage Act (Casusluk Kanunu) kabul edilmiştir. Amerikan Kongresi, mahkemeleri bu kanun çerçevesinde basın özgürlüğünü sınırlandırmaya davet etmiştir. Bu kanun uyarınca mahkûmiyetle sonuçlanan birçok dava Yüksek Mahkemenin önüne gelmiştir. Bu davalardan en önemlisi *Schenck Davası*dır⁴⁸.

1919 yılında verilen *Schenck* kararında Yüksek Mahkeme, ifade özgürlüğünün toplumun çıkarlarını korumak amacıyla keyfî bir biçimde sınırlandırılmasını önlemek için “*tehlike*” kavramını nitelendirmiştir. Bu tehlike hem “*ciddi*” ve “*somut*” olacak, hem de “*açık*” ve “*mevcut*” olacaktır⁴⁹. Açıklık şüphe ve kuruntuya yer bırakmayacak şekilde tehlikenin ortada olmasıdır. Tehlikenin mevcudiyeti ise kullanılan kelimelerin zarar yaratma ihtimalinin kesine yakın olmasını ifade etmektedir⁵⁰. Bu ölçüt uzun yıllar boyunca özgürlükleri korumak için Yüksek Mahkeme tarafından

---

⁴⁵ *Schenck v. United States*, 249 U.S. 47, 1919.

⁴⁶ *Schenck v. United States*, p. 52.

⁴⁷ ARSLAN, s. 58.

⁴⁸ SALİHPAŞAOĞLU, s. 69.

⁴⁹ *Terminello v. Chicago*, 337 U.S. 1, 1949.

⁵⁰ ARSLAN, s. 58.

kullanılmıştır. Ancak açık ve mevcut tehlike kriterinin en büyük sınavı, 20. yüzyılın ortalarında zorlu rakibi *ulusal güvenliğe* karşı verdiği sınavdır. Bu yıllarda ABD’de bir ifadenin sınırlandırılabilmesi için mutlaka açık ve mevcut tehlikenin olması gerektiği genel kabulü etkinliğini kaybetmiştir⁵¹. II. Dünya Savaşının sonundan 60’lı yıllara kadar devam eden, daha sonraları Wisconsin Senatörü Joe Mccarthy’nin adıyla “*McCarthyizm*” olarak anılan komünist düşmanlığının en üst safhada olduğu dönemde Yüksek Mahkeme, anti-komünist uygulamaları bu kriteri esas alarak desteklemiştir⁵². Yüksek Mahkeme Dennis Davasında, Komünist Parti’nin liderlerini, Smith Yasasının⁵³ 2. maddesi uyarınca, Birleşik Devletlerde herhangi bir hükümeti yıkmak amacıyla yazılı ya da basılı matbuatı basmak, yayımlamak, redaksiyonunu yapmak, piyasaya sürmek, dağıtmak, satmak ya da alenen göstermekten suçlu bulmuştur. Yüksek Mahkeme Komünist Parti liderlerini, hükümetin zor ve şiddet yoluyla devrilmesi öğretisini(komünizmi) savunmalarının sınırlandırılmasını, hükümeti yıkmak konusunda “*açık ve mevcut tehlike*” yarattığı gerekçesiyle Anayasaya uygun bulmuştur⁵⁴. Yüksek Mahkemenin Smith Yasasına yönelik tavrı “*açık ve mevcut tehlike*” ölçütünü de şekillendirmiştir. Buna göre hükümet onu devirmeyi amaçlayan bir grubun, bir düşünce sisteminin esaslarını üyelerine öğrettiğini(beyin yıkadığını) ve liderlerinin onları, şartların elverişli olduğunu hissettiklerinde vuracak bir şekilde belirli bir yöne sevk ettiğini fark ederse, açık ve mevcut tehlike vardır. Hükümetin harekete geçmesi için ayaklanmanın gerçekleşmesi gerekmez⁵⁵.

Yüksek Mahkeme anti-komünist uygulamalara ilişkin tavrını Yates Davası ile değiştirmiş, “*açık ve mevcut tehlike*” kriterine yeni bir anlam kazandırmıştır. Bu anlamda konuşma ve eylem arasında ayırım yapılmış, Smith Yasasına göre yasaklananın soyut düşünce değil somut eylemler olduğu belirtilmiştir⁵⁶. Yüksek Mahkemenin bu kararı McCarthy dönemine hâkim olan anti-komünist histerinin de sonunu hazırlamıştır⁵⁷.Yüksek

---

⁵¹ STRONG, s. 52.

⁵² ARSLAN, Anayasa Teorisi, s. 71.

⁵³ Smith Yasası siyasal muhalefeti bastırma amacıyla çıkarılmış, şiddet ve zor kullanılarak hükümeti devirmeyi savunan görüşleri cezalandırmayı öngörmüş bir kanundur bkz: ARSLAN, s. 60.

⁵⁴ Dennis v. United States, 341 U.S. 494, 1951.

⁵⁵ Dennis v. United States, p. 188.

⁵⁶ Yates v. 354 U.S. 298, 1957.

⁵⁷ ARSLAN, s. 61.

Mahkeme 1969 yılında görülen Brandenburg v. Ohio⁵⁸ davasında ise hükümetin ifade özgürlüğünü yasaklayıp yasaklayamayacağı sorununu bazı değişikliklerle tekrar ele alınmıştır⁵⁹. Buna göre bir ifadenin sınırlanabilmesi için onun aynı zamanda “*hukuk dışı bir eyleme kışkırtması ya da bu eylemi doğurması gerekir*”⁶⁰. Yüksek Mahkeme basın özgürlüğünün ulusal güvenlik nedeniyle sınırlandırılması ile ilgili olarak da benzer bir yaklaşım içerisinde olmuştur. Nitekim New York Times Co. v. Unites States davasında⁶¹ Yüksek Mahkeme, Hükümetin gizli belgelerin yayımlanmasının sınırlandırılabilmesi için bu yayının mutlaka, doğrudan doğruya ve hemen mevcut bir faaliyetin güvenliğini, ulusal güvenliği, tehlikeye atacak bir durum yaratacağını ispat etmesi gerektiğini belirtmiştir. Zira Yüksek Mahkemeye göre devlet hayatında gizlilik temelde anti-demokratiktir, kamusal sorunların açıkça tartışılması ve fikir alışverişi demokratik bir toplum için önemlidir. Bu nedenle Hükümet iddiasını tamamen ve açıkça ortaya koyana kadar Birinci Değişiklikteki hükme göre hiçbir yasaklama yapamaz⁶².

Brandenburg v. Ohio davasından sonra da Yüksek Mahkeme “açık ve mevcut tehlike” kriterini özgürlükçü bir yaklaşımla yorumlamasına rağmen, bu kriter özellikle baskı dönemlerinde diğer bir deyişle zor zamanlarda⁶³ ifade özgürlüğü için tehlikeli olma potansiyeline sahiptir⁶⁴. Tüm bunlara rağmen bu kriter Amerika sınırlarını aşmış, birçok ülkenin yargı sisteminde, hatta AİHM kararlarında benimsenen bir kriter haline gelmiştir⁶⁵. Bu kriterin Türk Hukuk Sistemine Avrupa Birliği uyum çalışmaları kapsamında “*açık ve yakın tehlike*” halini alarak geçmesi⁶⁶, ifade özgürlüğü bakımından olumlu

⁵⁸ Brandenburg v. Ohio, 395 U.S. 444, 1969. Bu davada siyahî karşıtı ırkçı bir örgüt olan Ku Klux Klan lideri Clarence Brandenburg bir gösteri sırasında “Zenciler Afrika’ya, yahudiler İsrail’e dönmelidir” şeklinde bir konuşma yapmıştır. Bunun üzerine Brandenburg mahkûm edilir. Ancak Yüksek Mahkeme oybirliği ile bu mahkûmiyetin anayasaya aykırı olduğuna karar verir.

⁵⁹ COURSEY, s. 880.

⁶⁰ Brandenburg v. Ohio, 395 U.S. 444, 1969.

⁶¹ New York Times Co. v. Unites States, 403 U.S 58, 1971.

⁶² New York Times Co. v. United States, 403 US 713, 727, 1971 .

⁶³ Amerikan Yüksek Mahkemesi zor zamanlarda yönetimin muhaliflere yönelik baskıcı politikalarını genellikle desteklediğini ve ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasını ile ilgili kriterleri bu çerçevede yorumladığını söylemek yanlış olmayacaktır; bkz: ARSLAN, Anayasa Teorisi, s. 190.

⁶⁴ HAKYEMEZ, s. 76.

⁶⁵ Örneğin bkz: Case of Gerger v. Turkey, application no. 24919/94.

⁶⁶ Bu kriter 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 17. ve 19. maddelerine 2003 yılında yapılan değişiklikle girmiştir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Halkı Kin ve

bir gelişme olarak kabul edilse de bu kriterin yargı organları tarafından nasıl yorumlanacağı ve pratiğinin nasıl olacağı konusu çok daha önemlidir⁶⁷.

C. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Basın Özgürlüğünün Sınırı Olarak Ulusal Güvenlik

AİHS’de düzenlenen hakların sınırlandırılması için genel sınırlandırma nedenleri öngörülmemiş olup, her bir hakkın hangi durumlarda sınırlandırılabilirliği ilgili maddede yazılan özel sınırlandırma nedenleri ile belirtilmiştir. İfade özgürlüğünün ulusal güvenlik nedeniyle sınırlandırılabilirliği AİHS’nin 10. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre “*Kullanılması görev ve sorumluluk gerektiren bu özgürlükler; ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün, kamu güvenliğinin, düzeni korumanın, suçun önlenmesinin, sağlığın ya da ahlâkın ve başkalarının ünü ya da haklarının korunması için, demokratik bir toplulukta zorunlu önlemler niteliğinde olarak, gizli haberlerin açıklanmasının engellenmesi ya da yargı erkinin üstünlüğünün ve yansızlığının sağlanması bakımından, kanunla belirli işlemlere, koşullara, sınırlamalara ya da yaptırımlara bağlı tutulabilir*”⁶⁸. Bu hükme göre ifade özgürlüğünün belirtilen meşru nedenlerle -ki bu nedenler içerisinde ulusal güvenlik de vardır- sınırlandırılabilmesi için iki temel şart gerekir. Birinci şart bu sınırlandırmanın kanunî dayanağa sahip olmasıdır. İkinci şart ise bu sınırlandırmanın demokratik bir toplumda zorunlu önlem niteliğinde olmasıdır. Sözleşmenin 8, 9 ve 11. maddelerinde de sınırlama hükmü olarak benzer bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu şartlar AİHM tarafından çok katı bir şekilde yorumlanmaktadır⁶⁹.

10. maddede düzenlenen ve ifade özgürlüğüne sınır getiren meşru nedenleri üç bölüme ayırabiliriz⁷⁰:

a. Genel yararı korumaya yönelik sınırlama nedenleri (ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü, kamu güvenliği, düzeni koruma, suç önleme, sağlığı ya da ahlâkı koruma)

Düşmanlığa Tahrik ve Aşağılama suçunu düzenleyen 216. Maddesinde de açık ve yakın tehlike kriteri yer almaktadır.

⁶⁷ SALİHPAŞAOĞLU, *Açık ve Mevcut Tehlike*, s. 237-238.

⁶⁸ <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/CONVENTION_ENG_WEB.pdf> (Erişim, 27. 03. 2012).

⁶⁹ BIÇAK, s. 56.

⁷⁰ KARAGÖZ, s. 103.

b. Bireylerin haklarına korumaya yönelik sınırlama nedenleri (başkalarının şöhreti ya da haklarının korunması, gizli haberlerin açıklanmasının engellenmesi)

c. Yargı organının üstünlüğünü ve tarafsızlığını korumaya yönelik sınırlama nedenleri

Mahkeme bu kavramların tanımını yapmaksızın, net bir şekilde anlamları ifade edilemeyen bu meşru nedenlerin dar bir şekilde yorumlanması gerektiğini belirtmiştir⁷¹. Zira bu nedenler istisnaîdir ve tüketici bir anlayışla ele alınmalıdır⁷². Bu anlayışa paralel olarak devletler ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasını ulusal güvenliğin savunulması temelinde gerekçelendiriyorsa, bu kavramı çok kesin ve dar bir anlamda tanımlamalı ve ulusal güvenliğin gerçek kapsamının dışında kalan alanları buraya dâhil etmekten kaçınmalıdır. Aynı zamanda, devletler korunmakta olan çıkarın, ulusal güvenliğin, gerçekten tehlike ile karşı karşıya olduğunu kanıtlama ve halkın bir miktar bilgi edinme konusundaki çıkarını da göz önüne alma yükümlülüğüne sahiptir. Eğer bu sağlanmazsa sınırlama, 10. maddenin 2. fıkrasında düzenlenen demokratik bir toplumda zorunlu önlem niteliğinde olma şartına uygun olmaz⁷³.

AİHM, birçok kere, Avrupa denetimi çerçevesinde müdahalenin zorunluluğunun test edilmesinin önemini altını çizmiştir⁷⁴. Mahkemenin içtihatlarına göre üye devletler müdahalenin zorunluluğunu değerlendirme konusunda belli bir takdir hakkına sahiptir; fakat bu takdir hakkı, duruma göre, az veya çok, daha geniş Avrupa denetimi ile eş zamanlıdır. Eğer bu müdahale 10. maddenin 1. fıkrasında güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin kullanımına ilişkin ise, bu hakların önemi nedeniyle, denetimin çok sıkı olması gerekir. Bunları sınırlama zorunluluğu inandırıcı bir şekilde ortaya konulmalıdır⁷⁵. Mahkeme bu yaklaşımını, 1997 yılında verdiği bir kararında da⁷⁶ “ulusal takdir hakkının, basın özgürlüğünün sağlanması ve korunmasına ilişkin demokratik bir topluluğun çıkarı ile çatıştığını” belirterek teyit etmiştir.

---

⁷¹ Case of Sunday Times v. The United Kingdom, application no. 6538/74.

⁷² KARAGÖZ, s. 104.

⁷³ MACOVEI, s. 37.

⁷⁴ Freedom of Expression In Europe, Case Law Concerning Article 10 of The European Convention on Human Rights, s. 9, <<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/BA2CB2C0-E837-4253-A1B5-5BC87D84AABE/0/DG2ENHRFILES182007.pdf>> (Erişim, 27.03.2012).

⁷⁵ Case of Autronic AG v. Switzerland, application no. 12726/87, p. 61.

⁷⁶ Case of Worm v. Austria, application no. 22714/93, p. 47.

Mahkeme, 10. maddede düzenlenen sınırlandırma nedenlerinin içeriklerinin kolay tespit edilememesi nedeniyle, ifade özgürlüğü ile ilgili davalarda, dolayısıyla ifade özgürlüğünün ulusal güvenlik nedeniyle sınırlandırılması davalarında kullanılmak üzere çeşitli ilkeler geliştirmiştir:

a. Aleniyet kazanan bilginin yayımı yasaklanamaz

Mahkeme, bir bilginin yayımlanmasının ulusal güvenlik nedeniyle sınırlandırılabilceğini belirtmektedir. Ancak ulusal güvenliği tehdit eden bir düşünce açıklamasının AİHS'nin koruması dışında kalabilmesi için söz konusu sınırlamanın demokratik bir toplumda gerekli olması ve sosyal ihtiyaç baskısı oluşturması gerekmektedir. Mahkeme bu anlamda, devlet sırrı niteliğinde ve yayımlanması ulusal güvenliğe aykırı olan bilgileri içeren kitap, dergi, gazete gibi yayınların toplatılmasını, bu yayınların halihazırda elde edilebilen veya büyük oranda elde edilmiş yani aleniyet kazanmış olması durumunda hem demokratik bir toplumda gerekli olmadığı hem de sosyal ihtiyaç baskısının oluşmadığı gerekçesiyle AİHS'nin 10. maddesine aykırı bulmuştur. Mahkemenin vermiş olduğu bir kararda, devlet sırrı niteliğinde bilgi içeren bir kitabın yayımlanmasından önce devletin aldığı geçici tedbir kararlarının haklı görülebileceğini, ancak kitabın önce ABD'de daha sonra da İngiltere'de yayımlanması sonrasında bu tedbirlerin anlamını kaybettiğini belirtmiştir. Mahkemeye göre söz konusu olan müdahale kitabın yayımlanmasından sonra demokratik bir toplumda gerekli olmaktan çıkmıştır⁷⁷.

Mahkeme Vereniging Weekblad Bluf! v. Hollanda Davasında da benzer bir karar vermiştir. Mahkeme, Hollanda İç İstihbarat Servisinin periyodik raporlarından birini eline geçiren ve yayımlamak isteyen Bluf! dergisinin söz konusu sayısına el konulmasını ve gizlice dağıtılmasından sonra toplatılmasını AİHS'ye aykırı bulmuştur. Zira Mahkemeye göre bu belgeler artık aleniyet kazanmıştır⁷⁸. Mahkemenin bu davada ortaya koyduğu bir diğer önemli ilke ulusal güvenlik konusunda her tür bilginin kayıtsız şartsız gizli olarak nitelenmesinin mümkün olmadığıdır. Bu ilke, ulusal güvenlik ile ilgili her tür bilgiye ulaşılmasına önceden bir sınırlama getirilmesi konusunda devletlere bir yasak getirir⁷⁹.

---

⁷⁷ Case of Observer and Guardian v. The United Kingdom, application no. 13585/88, p. 66-70.

⁷⁸ Case of Vereniging Weekblad Bluf! v. The Netherlands, application no. 16616/90, p.43-46.

⁷⁹ MACOVEI, s. 37.

b. Şiddete teşvik eden açıklamalar yasaklanabilir

Mahkeme, özellikle siyasî kimliğe sahip kişilerin ülkenin sorunları üzerine konuşmak ve eleştiri yapmalarını doğal karşılamaktadır. Bu açıklamalar son derece sert eleştiriler de içerebilir. Ancak bu açıklamalar, özellikle açıklamanın yapıldığı yerin ve zamanın koşullarında, şiddete teşvik niteliğinde olmamalıdır⁸⁰. Mahkemeye göre ifadelerin “*rahatsız edici, şok edici, abartılı*”⁸¹ hatta “*saldırgan*”⁸² olması, fikirlerin “*düşmanca bir üslupla ele alınması*”⁸³ önemli değildir. Meğerki bu ifadeler şiddete çağrı niteliğinde olsun. Zana kararında Mahkeme, Diyarbakır’ın eski belediye başkanı olan Mehdi Zana’nın yaptığı açıklamanın, bölgede zaten patlamak üzere olan durumu şiddetlendirebileceğine dikkati çekerek, Türk yargı organlarının ifade özgürlüğüne getirdikleri sınırlamanın haklı olduğuna karar vermiştir. Mahkemeye göre verilen ceza ağır bir sosyal ihtiyaca cevap verir niteliktedir⁸⁴.

c. Yayının içeriğindeki potansiyel tehlike dikkate alınmalıdır

Mahkemeye göre bir yayının salt içerik olarak ulusal güvenliği tehdit eder nitelikte olması o yayının sınırlanmasını haklı göstermez. Aynı zamanda o yayının ortaya çıkardığı potansiyel tehlike de dikkate alınmalıdır⁸⁵. Mahkeme bu potansiyel tehlikenin ortaya çıkıp çıkmadığının tespiti hususunda açıklamayı yapan kişiye özel bir önem vermiştir. Mahkeme, Zana kararında, terör örgütünü destekleyen ve önemli bir günlük gazetede yer alan açıklamanın, terör olaylarının yaygın olduğu bölgenin en önemli kenti olan Diyarbakır’ın eski belediye başkanı tarafından yapılmış olmasının, şiddete teşvik niteliğinde sayılacağını söylemiştir⁸⁶. Mahkeme Ceylan kararında da, başvurucunun söz konusu düşünce açıklamalarının Türk siyasî hayatında söz sahibi bir sendika başkanı sıfatıyla yaptığını vurgulamış, ancak buna rağmen kişileri şiddete veya silahlı ayaklanmaya teşvik eden bir açıklamanın söz konusu olmadığına karar vermiştir⁸⁷.

⁸⁰ ÇANKAYA - BATUR YAMANER, s. 79.

⁸¹ Case of Thoma v. Luxemburg,, application no. 38432/97, p. 44.

⁸² Case of Sener v. Turkey, application no. 26680/95, p. 45.

⁸³ Case of Polat v. Turkey, application no. 23500/94, p. 47.

⁸⁴ Case of Zana v. Turkey, application no. 26982/95, p. 60. ve 62. Zana’nın gazetecilerle yaptığı mülakattaki açıklaması şu şekildedir: “PKK’nın ulusal bağımsızlık mücadelesini destekliyorum. Bununla beraber, katliamlardan yana değilim. Herkes hata yapabilir ve PKK kadınları ve çocukları yanlışlıkla öldürüyor”, BEYDOĞAN, s. 201.

⁸⁵ SALİHPAŞAOĞLU, s. 67.

⁸⁶ ÇANKAYA- BATUR YAMANER, s. 79.

⁸⁷ Case of Ceylan v. Turkey, application no. 23556/94, p. 36.

Mahkemenin potansiyel tehlikenin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda önem verdiği diğer bir husus da açıklamanın yapıldığı ortamdır. Ortam hem düşünce açıklamalarının yapıldığı andaki ülkenin ve bölgenin genel durumu hem de bu düşüncelerin açıklandığı yeri kapsamaktadır⁸⁸. Mahkeme, Sürek kararında uzun yıllardan beri güvenlik kuvvetleri ile terör örgütü PKK yanlıları arasında yaşanan çatışmalara dikkat çekmiş, bu çatışmalar sonucunda birçok insanın hayatını kaybettiğini ve bölgenin büyük bir kısmında olağanüstü hâl ilan edildiğini kaydederek, bu tür bir ortamda yapılan açıklamanın sınırlanmasının 10. maddeye uygun olduğuna karar vermiştir⁸⁹.

Mahkemenin dikkat ettiği diğer bir husus da yapılan düşünce açıklamasının şekli ve büründüğü edebi kılıktır⁹⁰. Mahkemeye göre ifadenin şekli bu açıklamanın yapacağı etki bakımından göz önünde bulundurulmalıdır. Okçuoğlu kararında Mahkeme, düşünce açıklamasının dar bir kitleye dağıtılan bir dergide yer almasının ulusal güvenlik, kamu düzeni veya toprak bütünlüğü konusunda yapabileceği etkiyi sınırladığı görüşündedir⁹¹. Zana davasında ise söz konusu düşünce açıklamalarının önemli bir günlük gazetede yapılmış olmasını karar verirken göz önünde bulundurmuştur⁹². Mahkeme yaratacakları etki açısından düşünce açıklamalarının hangi ifade biçimi kullanılarak yapıldığını da incelemektedir⁹³. Bu konudaki en ilgi çekici örnek Karataş kararıdır. Söz konusu kararında Mahkeme, lafzî olarak bakıldığında şiirlerde okuyucuları kin duymaya, şiddete ve isyana başvurmaya özendirme olsa da bu ifadenin sanatsal bir ifade olduğunu, madde 10'un sanatsal ifadeleri de koruduğunu belirtmiştir. Ayrıca Mahkemeye göre şiirler sadece küçük bir kitleye hitap edebileceğinden potansiyel tehlike yaratacak nitelikte değildir⁹⁴.

---

⁸⁸ ÇANKAYA- BATUR YAMANER, s. 80.

⁸⁹ Case of Sürek v. Turkey, No: 1, application no. 26682/95, p. 62. Söz konusu olayda Haberde Gerçekte Yorum isimli haftalık dergide yer alan iki okuyucu mektubunda Güneydoğudaki sekiz il bağımsız Kürdistan olarak, PKK ise Türk Devleti'ne karşı ulusal bağımsızlık mücadelesi yürüten bir kuruluş nitelenmiştir. Mahkemeye göre okuyucu mektuplarında yer alan "Faşist Türk Ordusu", "TC cinayet çetesi", "emperyalizmin kiralık katilleri" gibi ifadeler nefret konuşmaları ve şiddetin yüceltilmesidir, bkz: a.g.k., p. 62.

⁹⁰ DEĞER, s. 46.

⁹¹ Case of Okçuoğlu v. Turkey, application no. 24246/94, p. 48.

⁹² Case of Zana v. Turkey, application no. 26982/95, p. 60.

⁹³ ÇANKAYA - BATUR YAMANER, s. 98.

⁹⁴ Case of Karataş, application no. 23168/94, p. 49.

D. Türkiye’de Basın Özgürlüğünün Sınırı Olarak Ulusal Güvenlik

1982 Anayasasının 28. maddesinin 3. fıkrasına göre basın özgürlüğünün sınırlanmasında Anayasanın 26 ve 27. maddeleri hükümleri uygulanır. Ulusal güvenlik, basın özgürlüğünü sınırlandıran bir neden olarak 26. maddede düzenlenmiştir. 26. maddenin 2. fıkrasına göre “*Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, ...amaçlarıyla sınırlanabilir.*”

“*Millî güvenlik*” kavramı, 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği öncesi, 13. maddede düzenlenen genel sınırlandırma nedenlerinden biriydi. Genel sınırlandırma nedenlerinin kaldırılması sonrasında özel sınırlandırma nedeni olarak düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüne, dolayısıyla basın özgürlüğüne eklenmiştir⁹⁵.

5187 sayılı Basın Kanununun 3. maddesinin 2. fıkrasında da basın özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin bir hüküm vardır. Buna göre, “*Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir*”. Basın Kanunundaki bu düzenlemenin AİHS 10. maddesinin 2. fıkrasındaki sınırlandırma nedenlerine benzerliği, düzenlemede AİHS’nin esas alındığını göstermektedir. 1982 Anayasasında olduğu gibi Basın Kanununda da millî güvenlik basın özgürlüğünü sınırlandıran bir neden olarak düzenlenmiştir.

İfade özgürlüğünün sınırlarının belirtildiği ve oldukça tartışmalı olan bir diğer düzenleme Terörle Mücadele Kanununda yapılmıştır. Özellikle TMK’nın 7. maddesinin 2. fıkrasında ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin önemli hükümler içermektedir. Buna göre “*Terör örgütünün*⁹⁶ *propagasını*

⁹⁵ GÖZLER, Anayasa Değişikliğinin, s. 63.

⁹⁶ TMK’nın 1. maddesine göre “Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.” Terör örgütü ise TMK’nın 2. maddesine göre 1. maddedeki amaçlara ulaşmak için meydana getirilen örgütlerdir.

yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenişine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden onbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, yayın sorumluları hakkında, bu cezanın üst sınırı beşbin gündür". Bu hükme göre bir düşünce açıklaması TMK'nın 1. maddesindeki amaçları gerçekleştirmeyi hedefliyorsa yani terör örgütünün propagandasını yapıyorsa ifade özgürlüğü sınırlandırılabilir. TMK'nın gerekçesine göre, bazı Batı ülkelerinde uygulanan "Kamu Düzeninin Sağlanması", "Terörist Gruplarla Mücadele", "Şiddet Suçlarının Önlenmesi" kanunlarında görüldüğü gibi, ülkemizde de, Anayasa çerçevesinde, hukuka ve demokratik hak ve özgürlüklere uygun kanunî düzenlemeye ve uzun vadeli terörizm tehdidine karşı tedbirlere ihtiyaç duyulması bu kanunun çıkması zarureti doğurmuştur⁹⁷. Ancak 2006 yılında yapılan değişiklikle "şiddet veya diğer terör yöntemlerine başvurmayı teşvik edecek şekilde" ifadesinin maddeden çıkarılması ve salt propagandanın yasaklanması ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü adına atılmış bir geri adımdır⁹⁸. Bu değişiklik ayrıca, TMK'nın gerekçesinde belirtilen demokratik hak ve özgürlüklere uygun kanunî düzenleme kriterine ve AİHM'in ifade özgürlüğünü sınırlandırırken başvurduğu temel ölçüt olan "demokratik bir toplumda zorunlu önlemler niteliğinde olma" ilkesine uymayan bir yaklaşım içerir. Bu nedenle, hem ulusal güvenliği hem de ifade özgürlüğünü koruyacak bir şekilde yorum yapmak ve iki değer arasında demokratik bir toplum düzeninin gereklerine uygun bir denge kurmak görevi mahkemelere düşmektedir.

Anayasa Mahkemesine göre basın özgürlüğü düşünce ve kanaat özgürlüğünü tamamlayan ve onun kullanılmasını sağlayan bir özgürlüktür. Ancak Anayasa Mahkemesine göre basının özgür olması Devletin güvenliğini ihlâl edecek mahiyetteki beyanların ve yazıların cezasız bırakılması demek değildir⁹⁹. Anayasa Mahkemesinin basın özgürlüğünü sınırlandıran bir neden olarak millî güvenliğin ne olduğu konusunda kesin bir görüş ortaya koyduğunu söylemek güçtür. AYM bir kararında kamu düzeni, kamu güvenliği ve ulusal güvenlik gibi kavramların anlamının muğlak ve kişiye göre değişebileceğinden bahsetmişse de¹⁰⁰, yaklaşık bir yıl sonra verdiği

---

⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 59, Birleşim 106'ya Ek.

⁹⁸ SALİHPAŞAOĞLU, s. 185.

⁹⁹ Esas no: 1963/16, karar no: 1963/83, karar tarihi: 08. 04. 1963.

¹⁰⁰ Esas no: 1973/12, karar no: 1973/24, karar tarihi: 07. 06. 1973.

başka bir kararında bu kavramların genel kavram niteliğini haiz olduklarını belirtmiştir¹⁰¹. Anayasa Mahkemesinin basın özgürlüğünün özünün ne olduğuna ve hangi kısıtlamaların bu özü tahrip ettiğine dair tutarlı ve istikrarlı bir tavrı da mevcut değildir. AYM kararlarına bakıldığında genel olarak basın özgürlüğünün konjonktüre bağlı olarak yorumlandığı görülmektedir¹⁰². Bu anlayış AİHM tarafından ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasında esas alınan demokratik bir toplumda zorunlu önlemler niteliğinde olma kriterine aykırıdır. Temelinde çoğulculuk yatan bir hakkın, güvenlik ile özgürlük arasında bir denge oluşturmaya çalışılmaksızın yalnızca mevcut düzeni koruma amacıyla sınırlandırılması, liberal demokrasilerin temel taşı olan ifade özgürlüğünün özüne aykırıdır.

Bununla birlikte Danıştayın anayasal özgürlükleri sınırlandıran bir neden olarak ulusal güvenlikten ne anlaşılması gerektiğine dair dikkat çekici kararları vardır. Danıştay 12. Dairesi'nin 1970 yılında vermiş olduğu bir kararda¹⁰³ ulusal güvenlik kavramının içeriğini tespitiye yönelik bir çaba olduğu gözükmektedir. Buna göre *“Millî güvenliği genel bir deyimle ‘yurt ölçüsünde beliren iç ve dış tehlikelere karşı, Devlet tüzel kişiliğinin savunma ve güvenlik altına alınması’ şeklinde tanımlamanın mümkün olabileceği sonucuna varılmıştır. Şüphesiz iç ve dış tehlikelerden hangilerinin millî güvenliğe ilişkin bulunduğunu, tehlikenin kapsamı ve niteliğine ve memleketin içinde bulunduğu şartlara göre tayin ve takdir etmek gerekecektir”*. Danıştay 12. Dairesi ulusal güvenliğin anlamını tespit ettikten sonra anayasal hakların sınırlandırma nedeni olarak ulusal güvenlikten ne anlaşılması gerektiğini de belirtmiştir: *“Bir eylemin mevzuata aykırı ve hatta suç vasfında olması, mutlaka millî güvenliği ihlâlâ matuf bulunduğu delili olamaz. Aksi halde millî güvenlik kavramının kapsamı Anayasa Yapıcısının ve Kanun Koyucusunun amaç ve iradesine aykırı surette genişletilmiş olur. Suç teşkil eden bir eylem aynı zamanda Devletin bütünlüğüne yönelmiş bir nitelik taşıyor ise, ancak o takdirde eylemin millî güvenlikle ilişkisinden söz etmek mümkün bulunabilir... Bir Hukuk devletinde kişilerin veya kitlelerin Anayasa çerçevesi içinde sorunlarını kanunî yollardan yetkililere duyurmak istemeleri tabiidir. Şüphesiz, özellikle kamu görevlilerinin kanunların tayin ettiği yol yerine, fiilî durum yaratmak suretiyle duyurmada bulunmaları tercih olunamaz. Ancak herhalde fiilî yolun tercih edilmesi de; bunun kapsamı, amacı ve yapılaş*

¹⁰¹ Esas no: 1973/4, karar no: 1974/13, karar tarihi: 25. 04. 1974. AYM'nin sınırlandırma nedeni olarak ulusal güvenliği en yaygın olarak kullandığı alan örgütlenme hürriyeti alanıdır. Örgütlenme hürriyeti çalışmamızın kapsamı dışında kaldığından bu konuya değinilmeyecektir.

¹⁰² SALİHPAŞAOĞLU, s. 122.

¹⁰³ Esas no: 1969/4097, karar no: 1970/426, karar tarihi: 5.03. 1970.

*şekli düşünülmemesinin, millî güvenliğin sağlanması gerekçesiyle, bazı temel hak ve hürriyetlerim kısıtlanmasına vesile vermez”.*¹⁰⁴ Kanımızca bu karar döneminin koşulları da dikkate alındığında, özgürlükler ile ulusal güvenlik arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik başarılı ve yerinde bir karardır. Danıştay başka bir kararında da Bakanlar Kurulunun 275 sayılı Grev Kanununun 21. maddesi uyarınca almış olduğu bir grev erteleme kararının iptali istemiyle açılmış bir davada¹⁰⁵, anayasal özgürlükle ulusal güvenlik arasındaki dengeyi, konuya ertelenen grevle ulusal güvenlik arasında gerçek bir ilişkinin bulunup bulunmadığı açısından bakarak sağlamıştır¹⁰⁶. Bu bakış açısının AİHM kararlarındaki yaklaşıma oldukça yakın bir yaklaşım olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Tüm diğer özgürlükler gibi basın özgürlüğünün de devletin ve toplumun korunması amacıyla ve çeşitli nedenlerle sınırlandırılması kaçınılmazdır. Bu nedenle basın özgürlüğünün ulusal güvenlik nedeniyle sınırlandırılması doğaldır. Çünkü insanoğlunun doğduğu andan itibaren ortaya çıkan en büyük ihtiyaçlarından biri güvenlidir. Güven içinde bir yaşamdan sonra diğer hak ve özgürlüklerin bir anlamı olabilir. Ancak bu durum güvenlik için özgürlüklerden vazgeçilmesi tehlikesini de beraberinde getirir. Ulusal güvenliğin herkes tarafından ortak bir şekilde tanımlanamayan, zamana ve bilhassa siyasî şartlara göre değişen bir kavram olması bu tehlikenin seviyesini daha da yükseltir. Zira konu güvenliğe geldiğinde, günümüzde en ileri örnek olarak gözükseler dahi, Batı demokrasileri bile, özgürlük ile güvenlik arasındaki dengeyi her zaman sağlayamamıştır. Tüm bu nedenlerden ötürü basın özgürlüğünün ulusal güvenlik nedeniyle sınırlandırılması konusunda en büyük görev yargı organlarına düşmektedir. Bu anlamda AİHM ve Amerikan Yüksek Mahkemesinin basın özgürlüğünün sınırlandırılması konusunda ortaya koyduğu kriterler yalnızca Avrupa ve ABD için değil diğer demokratik devletler ve Türkiye için de çok önemlidir. Bununla birlikte mahkemelerin görevi yalnızca Amerikan Yüksek Mahkemesinin ortaya koyduğu “açık ve mevcut tehlike” ya da AİHM’in ortaya koyduğu “demokratik bir toplumda zorunlu önlemler niteliğinde olma” gibi kriterleri uygulamalarıyla yerine getirilemez. Önemli olan husus bu kriterlerin, yargı organları tarafından gerçekten de özgürlükler ile ulusal güvenlik arasında bir denge sağlamaya yönelik şekilde yorumlanması ve pratiğe de aynı şekilde yansmasıdır.

---

¹⁰⁴ Bkz. Esas no: 1969/4097, karar no: 1970/426, karar tarihi: 5.03. 1970.

¹⁰⁵ Esas no: 1967/711, karar no: 1969/652, karar tarihi: 19. 09. 1969.

¹⁰⁶ AYBAY, s. 67.

KAYNAKÇA

- AKAD, Mehmet- DİNÇKOL(VURAL), Bihterin, Genel Kamu Hukuku, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- AKGÜNER, Tayfun, Some Thoughts on National Security Concept, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C. 6, S. 1-3, s.5-12.
- ARSLAN, Zühtü, Anayasa Teorisi, İkinci Baskı: Tıpkı Basım, Seçkin Yayınları, 2008, Ankara.
- ARSLAN, Zühtü, ABD Yüksek Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü, Der. Zühtü Arslan, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara, 2003.
- ARSLAN, Zühtü, İfade Özgürlüğünün Sınırlarını Yeniden Düşünmek: ‘Açık ve Mevcut Tehlike’nin Tehlikeleri, Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti, Editör: Bekir Berat Özipek, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara, 2003, s. 14-22.
- AYBAY, Rona, Millî Güvenlik Kavramı ve Millî Güvenlik Kurulu, AÜSBFD, C. 33, S. 1, s. 59-82.
- BEYDOĞAN, T. Ayhan, Türk Hukukunda Siyasî İfade Hürriyeti, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara, 2003.
- BIÇAK, Vahit, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İfade Özgürlüğü, Liberal Düşünce Dergisi, Yıl 6, S. 24, s. 57-74.
- BOZKURT, Enver- DOST, Süleyman, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü ve Türkiye, SDÜİİBFD, C. 7, S. 1, s.47-74.
- COURSEY, Robert J. III, Another Case of Freedom vs. Safety: Stretching the First Amendment to Protect the Publication of Murder Manuals- Brandenburg Need Not Apply, Georgia State University Law Review, Vol. 14, Issue 4, 1998, s.875-900.
- ÇANKAYA, Özden- BATUR YAMANER, Melike, Kitle İletişim Özgürlüğü, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.
- ÇEÇEN, Anıl, İnsan Hakları, Genişletilmiş Üçüncü Basım, Savaş Yayınevi, Ankara, 2000.
- ERDOĞAN, Mustafa, İfade Özgürlüğü ve Sınırları, İfade Özgürlüğü İlkeler ve Türkiye, Editör: Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- DEĞER, Ozan, AİHS’nin 10. Maddesi Çerçevesinde Şiddet Unsuru İçeren İfade: Güneydoğu Davalarından Örnekler, AÜSBFD, C. 62, S. 1, s. 43-64.
- DÖNMEZER, Sulhi, Basın ve Hukuku, Genişletilmiş ve Yeniden Gözden

- Geçirilmiş Dördüncü Bası, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2213, İstanbul, 1976.
- ERHAN, Çağrı: ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı, AÜSBFD, C. 56, S. 4, s. 77-93.
- Freedom of Expression In Europe, Case Law Concerning Article 10 of The European Convention on Human Rights, <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/BA2CB2C0-E837-4253-A1B5-5BC87D84AABE/0/DG2ENHRFILES182007.pdf> (Erişim 27.03.2012).
- GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 4. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2007.
- GÖZLER, Kemal, Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri: Anayasanın 13'üncü Maddesinin Yeni Şekli Hakkında Bir İnceleme, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 59, S. 2001/4, s. 53-67
- HAKYEMEZ, Yusuf Şevki, Militan Demokrasi Anlayışı ve 1982 Anayasası, Seçkin Yayınları, Ankara, 2000.
- KABOĞLU, İbrahim Ö., Özgürlükler Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.
- KAPANİ, Münci, Kamu Hürriyetleri, Yedinci Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003.
- KARAGÖZ, Kasım, İfade Özgürlüğü ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sınırlandırılması Sorunu(Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2004.
- MACOVEI, Monica, İfade Özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, İnsan Hakları El Kitapları, No: 2, 2001.
- SALİHPAŞAOĞLU, Yaşar, Türkiye'de Basın Özgürlüğü, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007.
- SALİHPAŞAOĞLU, Yaşar, Açık ve Mevcut Tehlike Kriteri Ve Türk Hukuk Sistemine Yansımaları, Liberal Düşünce Dergisi, Yıl 2008, S. 51-52, s. 231-243.
- SUNAY, Reyhan, Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, Ankara, 2001.
- STRONG, Frank R., Fifty Years of 'Clear an Present Danger': From Schenk to Brandenburg- And Beyond, Supreme Court Review,

1969, http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/suprev1969&div=5&g_sent=1&collection=journals, s. 41-80 (Erişim 30. 03. 2012).

TBMM Tutanak Dergisi, C. 59, Birleşim 106'ya Ek.

TRAGER, Robert- DONNA, L. Dickersen, Freedom of Expression in the 21 st Century, Pine Forge Press, California, 1999.

Türkçe Sözlük, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Yayınları, Ankara, 2010.

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.k.	: adı geçen karar
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
bkz.	: bakınız
SDÜİİBFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
C.	: Cilt
der.	: derleyen
m.	: madde
p.	: paragraf
S.	: Sayı
s.	: sayfa
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
v.	: versus